

Historieglimt 53

Gassverket på Jarlheimsletta

Gass som energikilde gikk forut for strøm både til belysning, oppvarming, koking og ikke minst som industrikraft. Gassverket var en bedrift som medvirket til å modernisere Trondheim. Særlig ved å skaffe gatelys i Midtbyen, på Bakklandet og i Ila syntes mange at den nye tid var kommet til trøndernes hovedstad. Selv om vi her særlig skal se på Gassverkets historie i Østbyen, må vi også berøre den lange tiden det lå på Kalvskinnet fra 1853 til 1917. Det var to engelske ingeniører som hadde stått for utviklingen av gassverket i Kristiania (Oslo), som også ble pionerer i Trondhjem. Det var James Malam og James Small. Kristiania fikk sitt gassverk i 1848. Allerede året etter fikk de også konsesjon i Trondhjem til å bygge og drive Trondhjems Gascompagnie i 25 år. 5. januar 1853 startet gassverket på Kalvskinnet sin virksomhet. Da ble fire gasslykter på torget tent, en i hvert hjørne. Det ble en lønnsom bedrift som kunne dele ut 9 % utbytte til aksjonærene hvert år. Etter 25 år overtok kommunen etter et vedtak i 1876.

Gassverket utvidet og øket sin drift flere ganger og det ble trangt på Kalvskinnet. 19. mars 1914 ble det vedtatt å bygge nytt gassverk på Jarlheimsletta. Det ble satt i drift 22. november 1916, altså midt under den første verdenskrigen. Det gamle verket på Kalvskinnet stengte 3. januar 1919. Det var stort behov for gass både til industrien og i private husholdninger til koking og belysning. Under krigen ble det problemer med tilførsel av kull fra England og store mengder ved ble tatt til driftstoff for produksjonen. Likevel steg produksjonen og inntjeningen var god. I ettertid er det interessant at kommunen var sin egen konkurrent når det gjaldt kraftleveranser i byen. I 1898 grunnla kommunen sitt eget Trondhjems Elekrisitetsverk for å skaffe byen strøm. I mange år konkurrerte gass og strøm med hverandre om å være den viktigste kraft både til industri og privat forbruk. I årene 1919-1920 var gassproduksjonen på høyden med hele 5 millioner m³ gass i året. Frem til andre verdenskrigen var produksjon og salg av gass tilfredsstillende.

Krigsårene 1940 til 1945 skapte store endringer for gassverket. Slik som under første verdenskrig ble tilførselen av kull fra England borte. På nytt gikk en over til å benytte ved til drivkraft av verket. I årene fra 1940 til 1943 gikk det med 5.300 favner ved, særlig ved av oretre. Ved siden av gass kunne verket selge 48.000 hektoliter trekull og 71.000 kilo tretjære som var biprodukter ved driften. Ved drift med kull kunne det selges koks som biprodukt noe som gav gode inntekter. 24. juli 1943 ble Doraanlegget angrepet av 41 bombefly. Nærheten til Dora førte til store ødeleggelser for gassverket. Av de 42 som arbeidet på verket under angrepet berget 40 seg i tilfluktsrom og var uskadet, mens to som ikke kom seg i sikkerhet ble såret. Gjenoppbyggingen startet med det samme. Abonnentene trengte gass. 10. mars 1944 startet det opp, men uten den store gassbeholderen som var helt ødelagt. 16. desember 1944 ble det ny stopp fordi myndigheten nedla absolutt forbud mot bruk av det kull som var nødvendig for driften. Driften ble så smått startet igjen 4. oktober 1945, men i årene etter gikk verket med underskudd som måtte dekkes av bykassa.

Hundreårsjubileet i 1953 ble blant annet feiret med et jubileumsskrift av direktøren T. Neumann. Se Neumann, *Trondheim gassverk 1853-1953*, Trondheim 1953. Boka avsluttes med forventningsfulle ord fra direktøren om gassverkets fremtid: «*Gassens mange fordeler som et ytterst lettregulerbart brennstoff som automatisk kan skaffe håndverk og industri temperaturer på opp til 1650 grader Celsius med en hårfin nøyaktighet, synes stadig å skaffe den nye og flere anvendelsesmuligheter og øker gassverkets betydning som energikilde for byen. Gassverkets står da også nå – bortsett fra at gassbeholderen må gjenoppbygges til sin opprinnelige størrelse – rustet til å imøtekomme alle krav om gass som måtte stilles i en rekke år fremover uten å skulle behøve noen vesentlige nyinvesteringer av kapital.*» Likevel vedtok eieren, Trondheim kommune, allerede året etter å nedlegge verket i stedet for å utbygge det til full kapasitet. I 1957 leverte Gassverket sin siste gass til forbrukerne og dets saga var ute.